

büszkén bolyongóról, irván, hogy nagy energiák lakoztak benne, de nem festőenergiák, hogy rajzolt, sokat s mégsem a vonal erejével fejezte ki, amit a dolgok rejtelmének mond Hokuszái, a csodásszemű japán: helyénvaló tán azt is megemlíteni, a szürke professzort, aki előljárt, elől és egyedül, mint az erős ember az Ibsen-drámákban.

*

Voltaképen ezzel csak egy mai látószögbe próbáltuk beállítani Zichy alakját, a mai érzés szerint, amely szubjektív megnyilatkozásokat keres a materiákkal ható művészetekben, s mindinkább eltávolodik attól az objektív,

akadémikusnak hívott rajztól, attól a grafikától, ahol nem jelentkezik önmagáért valónak a grafikai megcsinálás minden gyönyörűsége, nem fontos a grafikai él, hanem mellékcél, s ahol így pusztán eszközzé helyeződik le vonal és forma, mivelhogy ezért van, hogy objektív konstataciókat adja látott vagy kitalált dolgoknak. Idők változása, hogy az élet festői értelmezését értjük piktúra alatt, hogy másokra hull a verőfény aranya, és hogy messzireesőnek tetszik, pedig itt van, közel a hátunk mögött, amikor mindez másként volt: Zichy a rajz abszolút jelentménye, s grafikus lapjain, komor poémákhoz csinált komor kartonlapokon magyarázzák egy illusztráló kéz örök nyomaait.

AZ ORSZÁGOS IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ISMERETTERJESZTŐ ELŐADÁSAI.

A mult század negyvenes éveinek ipari mozgalma.

E címmel január hó 27-én és február hó 3-án előadást tartott az Iparművészeti Múzeumban Marchall Henrik dr. Alig van,

úgymond, történeti tény, mely annyira mutatná a politikai, társadalmi és gazdasági tényezők belső összefüggését, mint a Védőegyesület. Politikailag megmagyarázza az az ellentét, mely 1825 óta a haladást kívánó nemzet és a néphez ragaszkodó kormány közt fejlődött. Ez az ellentét annál élesebb, mert a kormány egyúttal az osztrák befolyást is képviseli. Széchenyi a kormány megnyerése által akarja mérsékelni a küzdelmet. Kossuth viszont élesebbé teszi az által, hogy az új eszmék végrehajtására új elemeket követel: az ipari és földművelő osztálynak nemcsak emberi, hanem alkotmányos jogokkal való fölruházását. Ezért volt a városok rendezése az 1843—44-iki diétán a két tábor igazi ütköző pontja. Kossuth már 1844 augusztus 24-én kimondta, hogy ha ez a rendezés nem sikerül, lehetetlenné válik a békés átalakulás, az újjászületés. Társadalmi tekintetben az eddig szegény, műveletlen polgári osztály növekedése iskolázás, olvasás által már is megtámadja a nemességnek kizárólagos monopoliumát. Már Széchenyi programjának egyik főpontja, a polgári osztály újjászervezése, a munka föltszabadtatása, a céhek megszüntetése által. De már szociálista tanok is feltűnnek. Egy névtelen brosúra 1842-ben a létminimumot követeli minden munkás részére. Pesten nagyszámú és egyre szaporodó a munkás-népesség. 1842 január 9-én a a német szabólegények 1600-an, abbahagyták a munkát, megtámadják a városházát és noha a katonaság szétszórja

őket, csak akkor állnak megint munkába, amikor elfogott társaikat szabadon bocsátották. Végre gazdasági tekintetben a vámrendszer a döntő. Ennek kizárólagos célja, hogy Ausztria érdekeit szolgálja. Megkönnyíti az osztrák árúk behozatalát, a termények közül azokat bebocsátja, melyekre az osztrák iparosnak szüksége van, ezek kivételét azonban megnehezíti, hogy az osztrák gyárosok olcsón juthassanak a nyers anyagokhoz. Így a magyar vámsorompó nemcsak a magyar ipar fejlődését nehezítette meg, hanem a termelés értékesítésére is nyomást gyakorolt. Amíg tisztán a mezőgazdaság érdeke dönt, az országgyűlések e közbelső vám megszüntetését követelik, de hiába. Most, hogy az ipar is számbavehető és amellelt elsőrendű nemzeti érdek, Kossuth annak megvédését javasolja védővámokkal, 1842 őszén. Ezek azok a viszonyok, melyekben a magyar társadalomnak legnagyobb önálló vállalkozása, a Védőegyesület gyökerezett.

A régi Magyarország jellemző vonása a megosztás, az elzárkózottság nemcsak vidékek, hanem még inkább kulturfokok szerint. A rendi, felekezeti, nemzetiségi elszigeteltség okozta, hogy úgyszólván minden műveltségi korszak nyomai megmaradtak egymás mellett. Ezért általános a panasz, hogy itt nemzetegység nincs. Ezt az egységet az ősi alkotmányban a harcos osztály, a nemesség képviselte. Széchenyi volt az, aki a szellemi és anyagi munkát akarta melléje állítani, mint nemzetalkotó tényezőit. De ő továbbra is a régi kiváltságos osztály megmaradását óhajtotta. Azért gazdasági tekintetben a földművelés állott még nála első sorban. Politikai tekintetben pedig csak műveltségük után akarta jogokban részesíteni az ország többi lakosságát is. Így a fejlődés végbemeget, anélkül, hogy akár

politikai elv, akár gazdasági érdekösszeütközést idézne elő Ausztriával. Kossuth ellenben erős, művelt, jómódú, teljes-jogú polgárságot óhajtott, aminő akkor már a nyugati államokban a vezetőserepet vitte. Ez csak az ipar és kereskedelem föllendülése által volt elérhető. Ez az irány mint demokratikus tartalmánál, mint a gazdasági függetlenségre való törekvésénél fogva összeütközést kellett, hogy előidézzon Ausztriával. Az országgyűlés 1844 július 12-én foglalkozott a kereskedelem kérdésével. Ghyczy Kálmán a védővám szükségességét hangoztatta az ipar emelése céljából. Lónyay Menyhért a szabad kereskedelem és a mezőgazdaság érdekében szólalt föl. Akkor mondta Bezerédj István, hogy ha az állam nem állíthat föl védővámot, fölállítjuk azt házunk küszöbénél. Ezen az alapon jött létre a magyar társadalom legnagyobb akciója, a magyar védőegyesület. Az országgyűlés ünnepiesen pártolás alá vette. Rövid idő alatt több mint hatvanezer tagja volt és körülbelül 150 főkegyesülete gondoskodott arról, hogy a hazai árúknak piaca legyen. Különösen a nők karolták föl a tervet teljes lelkesedéssel. Deák mellette emelte föl szavát, Széchenyi ellenezte. Eleinte nagy föllendülés volt észlelhető; gyár- és ipartelepek keletkeztek, de lassankint lelohadt a tűz, minden visszatért a régi kerékvágásba. A legőszintébb lelkesedés sem győzhette le a kereslet és kínálat törvényét. Magyarországon nem volt elég tőke, sem pedig iskolázott munkás ahhoz, hogy egyre emelkedő szükségleteit fedezze. Főhaszna a mozgalomnak az addig nagyon elhanyagolt gazdasági tudomány iránt való érdeklődés fölkeltése volt. De nagy alkotáshoz, belső fejlődéshez, egy nemzet egész fölfogásának megváltoztatásához idő, türelem kell. Kossuth teljes programot készített, amelyben egyaránt helyet foglal a jobbágy fölszabadítása és a polgári elem fölemelése. Ez a munkája által már önálló Magyarország kedvezményes vámszerződésre lép a szövetséges Ausztriával. De az események Széchenyinek nézetét igazolták. A kormány még 1845 elején elhatározta a közbelső vámsorompó megszüntetését és a magyar cikkek vámmentes behozatalát Ausztriából és vizsont. 1850-re remélte Kossuth terveit megvalósítását. Akkorra pedig, mire a védőegyesület hat éve letelt, a kormány az iparegyesületet fölöslatta.

Hamisított régiségek.

Radács Jenő min. tanácsos, igazgató február 10-én tartott érdekes előadást a hamisított régiségekről. Keresve a hamisítvány meghatározását, bekezdésül utalt a hamisítvány és a másolat közötti kapcsolatra s azoknak az eszméknek nagy komplexumára, melyek e kérdésekkel összefüggnek: a másolás és hamisítás lélektani okaira és mindkét tevékenység szerepére a művészet fejlődésében. Röviden fölsorolta a hamisításra legalkalmasabb tárgyakat és hosszasan időzött a nyilvános és magángyűjteményekben található hamis régiségeknél. — Ismertette a külföldi múzeumoknak a hamisításokkal szemben legújabbban elfoglalt álláspontját, nevezetesen, hogy e múzeumok, hivatásuk helyes fölismerésével, a tulajdonukban lévő tárgyakat ma már nem rejtik el, hanem együtt kiállítják a közönség okulására, tüzetesen meg-

jelölve, hogy miért hamisak. Radács, amennyire ez lehetséges, általános érvényű szabályokat állított föl a hamis és hiteles régiségeknek egymástól való megkülönböztetésére, s tanácsokat adott a vásárlásoknál. Ezek után áttért az előadása alkalmából összegyűjtött tárgyaknak anyag szerint rendezett csoportjaihoz, s legtöbbször — egy eredeti tárgynak egy hamisítványal való összehasonlítása révén magyarázta a különbségeket. Így a galvanoplasztikai másolatok ismertetésénél bemutatta azok eredetijét is, köröztetett a közönség soraiban régi és hamis magyar ékszereket, egy érdekes antik görög bronz-hamisítványt stb. — Beszélte az utólag készített szövetekről, keleti szőnyegekéről, a hamisított bélyegű, vagy utólag átfestett porcellánokról, majolikákról, holicai és francia fajánszokról, hamisított bútorról és üvegről. Előadását azzal fejezte be, hogy a hamisítványok tanulmányozása a valódi régiségek megismerésére, szeretetére s ekként a művészet ápolására vezet.

A vasművességéről. F. évi február hó 17.

és 24-én tartotta Edvi Illés Aladár a „Vasművességéről“ szóló érdekes előadását, melyet vázlatosan az alábbiakban közlünk. A magyar embernek ősidők óta nagy hajlandósága volt a fémeknek, de különösen a vasnak megmunkálásához. A kovács- és lakatosmesterség még ma is kitűnik ügyességével, ízlésével és találmányosságával. A magyar vasműves jó híre az ország határára túl terjed. A vas technológiájának rövid, tömör, könnyen érthető ismertetése után foglalkozott azokkal az egyszerű formákkal, azok előállításának módjával, amelyekből a legdíszebb alkotások is össze vannak téve; ilyenek a csavarás, lapítás, fűzés, lyukasítás stb. Mindezt megfelelő példával illusztrálta. A történeti résznél megemlítette, hogy az ókori népeknek is lehetett kiterjedt vasművességük, de az anyag mulandósága — a rozsdásodás — következtében számbavehető emlék nem maradt fenn. Így a művészi vasművesség története a román korról kezdődik. A művészi iparok közül legönállóbban fejlődött a vasművesség, mely a fegyvergyártástól eltekintve, működésének egész új tereket hódított meg. A XI. századtól kezdve sűrűn mutatkoznak az épületek külső és belső vasmunkái. Különösen néhány szép sírrács maradt fenn e korból. A vasművesek ebbeli készítményeik stílzálásában jobbra az építészeti elemekhez ragaszkodtak, első sorban pedig az akantusz-levelet használták előszeretettel. Gyakran találkozunk rozettaszerű díszítményekkel is. Különösen a pántok leerősítő szegeit alakították ilyen módon. A román vasművesmunkák főanyaga a gömbölyű vas volt. A díszítmények vázát a többszörösen és sokszor sűrűen csavarodó csigavonal alkotja. A román vasművesség legkiválóbb emléke gyanánt az előadó a párisi Notre Dame templom nyugati kapuját említi. A román stílusú vasalások sorában kezdnek szerepelni a díszes záruk is, úgysszinte az ajtókopogtatók. A kandallóhoz a fahasábok megtámasztására az ú. n. tűzi kutyát használták. A templomokban már a XI. század elején kezdik a hatalmas gyertyatartókat, kandelábereket és csillárokat alkalmazni.

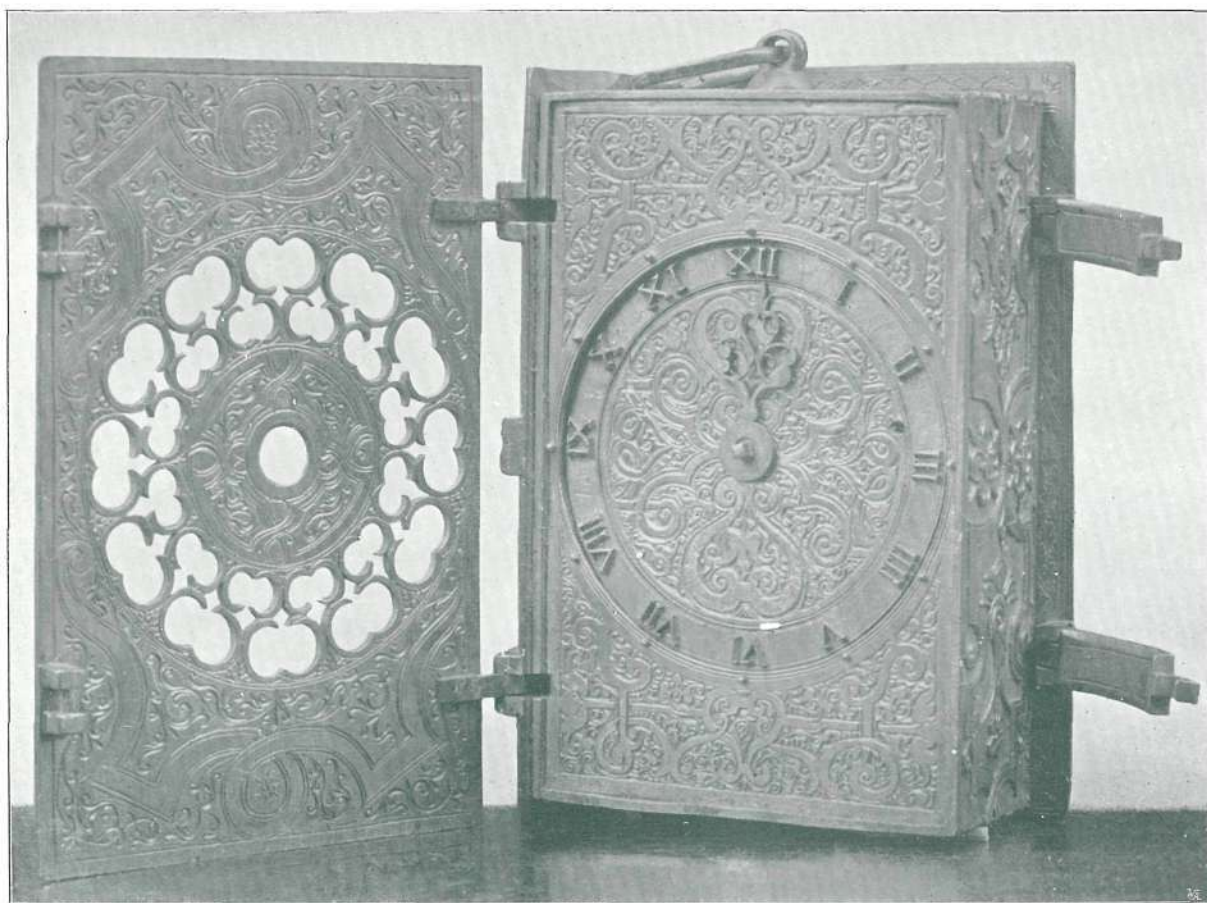
75. ÓRA, ÁLLVÁNYNYAL. ÉBENFA, BÉKATEKNŐVEL S ARANYOZOTT EZÜST DÍSZITÉSEKSEL. XVII. SZÁZAD.

76. KAROSSZÉK. DIÓFA, HÁTÁN ÉS ÜLÉSÉN ARANYOZOTT DÍSZŰ BŐRREL. OLASZ. XVII. SZÁZAD.

Orsz. Ráth György-múzeum.

77

77. KÖNYVFORMÁJÚ ÓRA.
ARANYOZOTT RÉZ.

JELEZVE: MICHAEL WOLFF, HERRMANNSTADT.
XVI. SZÁZAD.

78

78. EZÜST CSÉSZE. XIV. SZÁZAD.

ÉRMEKKEL DÍSZÍTETT FEDELES KUPA.
ARANYOZOTT EZÜST, NÉMET. XVII. SZÁZAD.

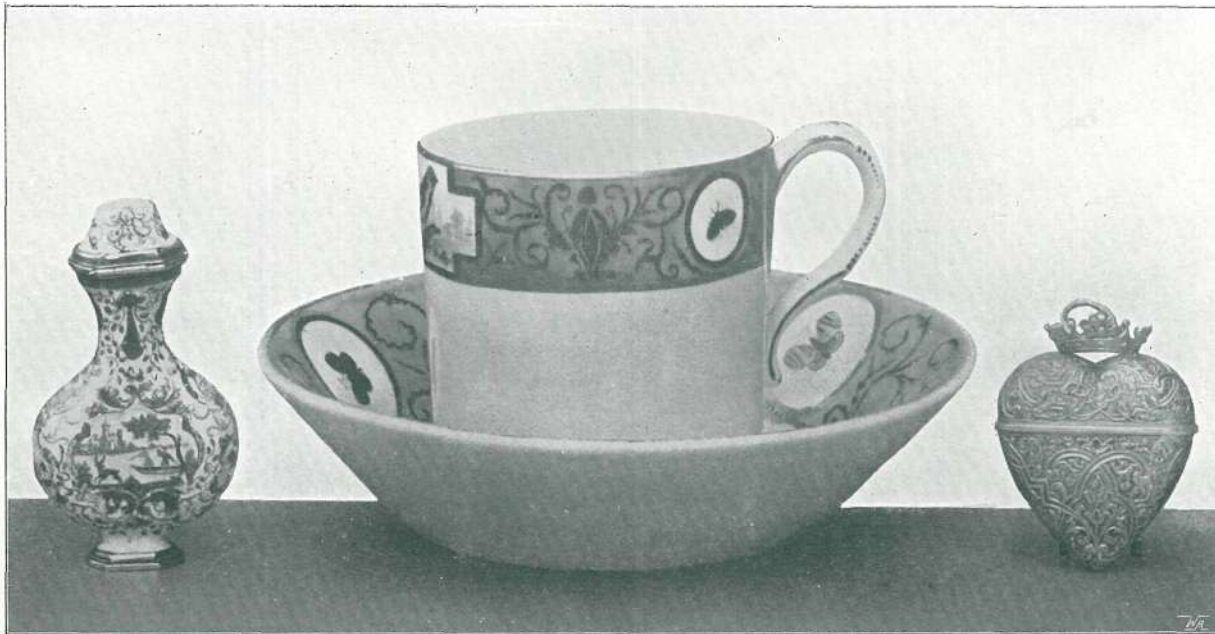
Orsz. Ráth György-múzeum.

79

79. EZÜST KÖNYVTÁBLA.
TRÉBELT MUNKA. XVIII. SZÁZAD ELEJE.

80

80. ILLATSZERTARTÓ.
FESTETT, ARANY BETÉTŰ
ZOMÁNCCAL.
NÉMET, XVIII. SZÁZAD.

CSÉSZE ALJJAL.
PÂTE TENDRE.
FRANCIA, XVIII. SZÁZAD.

SZÍVALAKÚ MÉDAILLON.
ARANYOZOTT EZÜST.
NÉMET, XVIII. SZÁZAD.

Orsz. Ráth György-múzeum.

75

13*

81. EZÜST LEVESES TÁL.
BÉCS, 1732.

EZÜST KAROS GYERTYATARTÓ.
BÉCSI MUNKA. XIV. SZÁZAD ELEJE.

VÖDÖR. ARANYOZOTT EZÜST.
AUGSBURG. XVIII. SZÁZAD.

Orsz. Ráth György-múzeum.

A XII. és XIII. században Franciaországban az építészetben új irány veszi kezdetét, ez a gót stílus. E stílus vasmunkáinak főanyaga a négyzetes és négyszöges rúdvas és lemez, az előzőket a kovács, az utóbbiakat a lakatos használja. A négyzetes és lapos vasat néha meg is csavarták. A későbbi gót stílus korában a profilos vas is gyakran szerepel. A kovácsoláson és a tűzi vágóval való alakításon kívül, a hidegen való megmunkálás is nagy szerepet játszott. A korábbi vasmunkákon az építészeti formákhoz való ragaszkodás még nem észlelhető, a stílizált növényi és állati díszítmények még túlsúlyban vannak; azonban a későbbi munkákon még a mellékdíszítványokban is az építészet által használt formákat ismerhetjük fel. A növényországból vett stílizált díszítő elemek négy- vagy ötszögletesek. A vasmunkák befestését, ónozását és aranyozását a gót stílus is kedvelte. A középkori vasművesség legszebb példái a művészi záruk, vasalások és különösen a szentségházak rácsai.

Majd egy századig tartott, míg az új renaissance irányzat a régi felett diadalmaskodhatott. Az első lépést Olaszország mesterei tették. A renaissance stílus formáinak kerekdedsége és motívumainak sokasága a vasművességnek igen kedvezett. E korbéli vastílus legjobban kifejezett ága a németországi. Kedvelt ékítménye a csiga. Nagyban hozzájárult a sokoldalú fejlődéshez különösen az, hogy a vasgyártás teljesen levetkőzte a múlt békóit. A technikai részben három újdonsággal találkozunk, egyik a tausolás, a másik a dömöckölés és a harmadik a maratás. A díszítvényeket e korban többnyire kovácsolással alakították. A renaissance stílus az építészeti formákhoz szolgálilag nem ragaszkodik, hanem az építészetadta díszítő elemeket a vas természetéhez illő formában önállóan alakítja.

A barok stílus térfoglalása 1600 körül már a műiparban is érezhető. Legtermékenyebb talajra Franciaországban talált. E stílus fő jellemvonása, hogy túlságosan gazdag levéldíszet használt. A vasművesség technikai fejlődése dolgában teljesen új csak a vasöntés térfoglalása volt. A kovácsolt vasmunkák közt nagy szerep jut a lépcső-, erkély-, folyosó- és kerítésrácsoknak. Hazánk is több jeles ilyenmű emlékekkel dicsekedhetik. Majd a rokokó stílus játszi formái után józanabb irány jut uralomra, mely az empire stílusban nyeri betetőzését. Ez alkotásokon a levél- és virágdísznek nagyon is alárendelt szerep jut. Az empire kor után a vasművesség hanyatlásnak indult, hogy azután a XIX. század második felében új életre ébredjen. Az építészetben uralkodó változatos ízlés miatt a vasművesség a román stílustól kezdve egészen az empireig az összes stílusokat kultiválja és sok jeles alkotást hozott létre. A vasművesség

legújabb célja az, hogy a nemzeti jelleget alkotásaiban érvényesítse. Edvi Illés Aladár előadásával kapcsolatban az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből számos művészi tárgyat mutatott be.

Bizánc kultapája.

Márc. hó 3-án és 10-én volt az Orsz. Magy. Iparművészeti Múzeumban tartott ismeretterjesztő előadások során az utolsó, melyben Pekár Gyula dr.

Bizánc kultúrájáról olvasott fel szép, nagyobbára hölgyekből álló közönség előtt. Széles történelmi perspektívával, színesen és hosszasan beszélt a kelet-római birodalom alakulásáról és történelmi jelentőségéről. Kiemelte, hogy a keleti elem túlsúlyra jutásával Bizáncban mindjobban elhatárolódik a római szellem hagyományait; a császár ázsiai zsarnokká lesz, kinek udvarában a nő, a hírhedt bizánci császárnő ragadja kezébe az uralmat. A bizánci dekadenciában nagy része van az Iréneknak, Ariadnéknak, Zoéknak, Theodoráknak. Nem férfiágon halad a trónöröklés, hanem nőágon, oly értelemben, hogy a császár többnyire erőszakos halála után Bizánc a császárné kegyeltjét, vagy szeretőjét fogadja el Cézárnak. A leghatalmasabb temperamentum e császárné közt a Jusztinian szép és szörnyűséges Theodorája, kinek hírneves mozaikját a ravennai Szan Vítál templom őrzi. Theodora közönséges cirkuszi hetaira volt és húsz éves korára császárné lett. Mint császárné még húsz évet élt. Pekár előadta, mint fejlődik ki az ó-keresztény stíusból a bizánci művészet. Aztán a bizánci stílusnak a mohamedán művészettel való analogiával foglalkozott. A keresztény művészet plasztikus volt Rómában, de mire Bizánca költözik, a Kelet szellemének hatása alatt épp úgy gyűlöli a plasztikusságot, mint a mohamedánizmus, mely szintén a síma falakat szereti. A keleti ember a vallásban az extázist keresi, erre szolgál a mohamedánoknál az altatóan egyforma arabeszk, és a bizánci keresztényeknél, az egyhangúan kápráztató s egyforma merev alakokkal hipnotizáló mozaik. A mozaik a bizánci művészet legnagyobb ereje, az a görög tudomány, melyből a múlt századokkal azonban egyre jobban kivész a teremtő képzelem. A nagy lendület hovatovább miniatúr-művészkedéssé törpül az Athosz-hegy kolostoraiban, utóbb már minden csak mekanikus másolás válik, az egyház szigorúan előírja, hogy miképpen kell és szabad a szenteket ábrázolni! Ekkorra teljesen megmerevedik már a bizánci művészet: Konstantinápoly kész arra, hogy II. Mohamed megadja neki a kegyelemdőfést. Pekár még ismertette a velencei s orosz kincseket s végül a magyar szent koronát, melyre a bizánci dícsőségnek egyik legszebb sugara esik.

